DOI: 10.33766/2524-0323.91.55-77

УДК 342.729:340.116

М. А. Самбор,

кандидат юридичних наук,

начальник сектора моніторингу

Прилуцького відділу поліції Головного управління

Національної поліції в Чернігівській області

(м. Чернігів – м. Прилуки, Україна)

e-mail: NIKOLAS783@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0446-3892>

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ: КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ У МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

У статті досліджуються особливості правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у країнах пострадянського регіону у межах Євразійського правового простору. Основна увага зосереджена на особливостях юридичної техніки у формулюванні норм позитивного права національних правових систем Білорусі, Молдови, Російської Федерації, Казахстану та Киргизстану та формалізації прав і обов'язків суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань та повноважень суб'єктів владних повноважень, зокрема їх позитивних та негативних зобов'язань, спрямованих на створення умов свободи здійснення права на мирні зібрання. З використанням порівняльно-правового методу проаналізовано ефективність законодавчих норм у забезпеченні здійснення права на свободу мирних зібрань, питань правового регулювання завчасного сповіщення про здійснення права на свободу мирних зібрань, а також особливості законодавчих норм, які відображають політико-правову волю уповноважених суб'єктів щодо створення умов здійснення права на свободу мирних зібрань. Не залишено поза увагою й застосування наявних норм позитивного права вказаних держав для забезпечення ефективного регулювання суспільних відносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань, за результатами чого зроблено висновок про те, що існування спеціальних законодавчих актів не завжди є ефективним засобом гарантування здійснення права на свободу мирних зібрань. Це підтверджується реальними подіями, які мали місце в ряді досліджених країн і під час яких грубо порушувалося право на свободу мирних зібрань.

Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, національна правова система, пострадянських простір, порівняльно-правове дослідження.

Постановка проблеми. Світ переживає соціально-біологічну кризу та, зумовлений її наслідками, соціально-економічний спад виробничих сил. Держави та міждержавні організації спрямовують свої зусилля на збереження людини, її життя і здоров'я як у планетарному масштабі, так і кожної окремої особистості. Як результат, питання прав і свобод людини й досі залишаються чи не найактуальнішими серед інших. Виходить так, що вони лише змінюють лідерів: коли одні права виходять на перший план, а інші – відступають у тінь. Існують права і свободи, які завжди потребують уваги та відповідної данини їх забезпеченню. Переконані, що одним із таких прав і свобод є право на свободу мирних зібрань.

Права і свободи людини та громадянина становлять межу, яку влада не може переступити з тим, щоб не перетворитися на деспотію. З позицій верховенства права

кожен громадянин має право і повинен бути членом суспільства – носієм і джерелом влади. Він має право брати участь у формуванні інститутів влади (брати участь у виборах, висувати свою кандидатуру на державні посади тощо), контролювати їх діяльність, бути ініціатором їх реформування, розпуску, брати участь у прийнятті рішень у межах інститутів безпосередньої демократії (референдумів, мирних зібрань тощо) [2, с. 574]. Одним із таких прав є право на свободу мирних зібрань, яке забезпечує людину можливостями шукати одностудців, демонструвати свої інтереси, відстоювати їх у відносинах «людина-влада». Визнання ролі та значення права на свободу мирних зібрань для суспільства, кожної окремої людини стало його закріплення в ключових міжнародних документах, зокрема: Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Конвенції про права дитини, а також ряді регіональних міжнародних угод.

Імплементація норм міжнародного права у сферу національної компетенції держави детермінована імперативами сучасного світового товариства. Більшість країн визнали, що важливо не лише широке визнання та конституційне закріплення цих прав і свобод, але й фактична реалізація їх у різних сферах життя суспільства – правової, політичної, економічної, соціальної та духовної [6, с. 254]. Незаперечним у вказаному процесі відіграють конституції, які є стрижнем національних правових систем, які відображають загальні засади побудови державних органів, механізмів їх функціонування, а також прав і свобод людини.

Конституціоналізм як комплексний політико-правовий феномен містить конкретний алгоритм мінімізації розриву між фактичною і юридичною конституцією, зокрема сприяє реформуванню національних правових систем на засадах визнання засадничих соціальних цінностей (гідності людини, свободи, рівності, справедливості, солідарності, верховенства права тощо), легітимності публічної влади, відкритого демократичного дискурсу щодо напрямків здійснення публічної влади [7, с. 8]. Конституційні норми щодо інституціоналізації права на свободу мирних зібрань, а також їх регулювання внаслідок прямої дії конституційних норм не гарантують ефективного правового механізму здійснення цього права. У результаті, важливим є ухвалення законодавчих норм, які б імперативно визначали обов'язки (позитивні й негативні) органів державної влади щодо забезпечення здійснення права на свободу мирних зібрань, а також відсутність додаткових обов'язків для суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, що слугуватимуть додатковим підтвердженням рецепції розуміння цінності свободи здійснення цього права, адже проголошення права на свободу мирних зібрань залишається лише декларацією, гаслом, коли не втілюється у фактичних суспільних відносинах, які регулюються нормами права. Саме з огляду на це, компаративне дослідження правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у сусідніх країнах, які розпочинали свій шлях незалежності за однакових умов, а також сприйняття такого досвіду правового регулювання Україною з урахуванням власних правових традицій формування національної правової системи, дозволить увібрати найкращі здобутки правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань, утілюючи їх у нормах позитивного права, і тим самим створити унікальні умови для свободи здійснення цього права кожним, хто на законних підставах перебуває в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню права на свободу мирних зібрань присвячено чимало наукових праць як в Україні, так і за кордоном. В. Ліщинська, М. Колодій, М. Смокович, П. Рабінович, М. Філоретова та інші приділяли увагу вивченню права на свободу мирних зібрань. Ряд авторів концентрувалися на компаративному дослідженні права на свободу мирних зібрань у країнах світу, зокрема Україні та Польщі, а також ряду європейських країн. Питання компаративного аналізу інституціоналізації права на свободу мирних зібрань у національних правових системах країн світу було й предметом наших досліджень [8; 9; 10]. Більшість цих наукових праць має біполярний характер, коли порівнюються норми позитивного права двох країн щодо правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань. Безперечно, це жодним чином не збіднює таких досліджень, водночас окремому увагу хочеться приділити мультипорівняльному дослідженню права на свободу мирних зібрань у національних правових системах країн, які мають спільну історико-правову спадщину. Це ті, які за своїм геополітичним розташуванням входили до однієї країни – СРСР, а в подальшому розбудовували власні національні правові системи. Джерело їх єдності криється й у тому, що нові держави, які утворилися в колишніх територіальних межах СРСР, діяли як сторони договору про Співдружність Незалежних Держав і мали не лише однакові вихідні начала для розбудови національних правових систем, а й власні національні традиції, тенденції й тяжіння до певних векторів розвитку позитивного права в цих державах.

Формулювання цілей. Ураховуючи викладене, метою даної статті є вивчення практики правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у національних правових системах Білорусі, Казахстану, Киргизстану та Російської Федерації, узагальнення позитивного досвіду та можливості його екстраполяції в правотворчій практиці України з правового регулювання здійснення цього права.

Виклад основного матеріалу. Правові системи країн, які є чи були членами Співдружності Незалежних Держав і мають спільну пострадянську правову спадщину, продовжують пошуки свого місця в плеяді правових систем світу [4, с. 119]. Спільні джерела національних правових систем Білорусі, Молдови, Казахстану, Киргизстану та Російської Федерації зумовлені тим, що на теренах цих незалежних держав, з огляду на їх вік, зовсім недавно панували однакові норми права та правові, ідеологічні, культурні, соціальні підходи до їх формування. Відтак указані незалежні держави на час їх утворення мали єдині підходи до розуміння права на свободу мирних зібрань та можливості його здійснення, що дозволяє виокремити особливості національних правових традицій та сформувати індивідуальні підходи в правовому регулюванні здійснення права на свободу мирних зібрань у цих незалежних, а також демократичних країнах, чий національні правові традиції та елементи позитивного права можливо було б використати для правового регулювання в межах національної правової системи суспільних відносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань в Україні (хоч подекуди демократичність цих держав викликає неймовірні сумніви та є лише декларацією).

Сприйняття чогось унікального при класифікації зарубіжних правових систем частково залежить від розвитку власної правової системи [4, с. 125], адже перцептивне розуміння таких норм зарубіжних країн, визначення їх якості залежить від тих правових умов, у яких безпосередньо перебуває дослідник, котрий використовує правовий досвід і традиції саме своєї, української правової системи.

Право на свободу мирних зібрань є формою безпосередньої демократії [5, с. 102-103], адже від того, наскільки кожен член суспільства може здійснити своє право на свободу мирних зібрань, залежить стан демократичних відносин, його реальність у суспільстві, окресленому тим чи іншим державним політико-територіальним утворенням, що найменується державою. Недарма міжнародні експерти, досліджуючи рівень розвитку демократичних відносин, стану демократії в тій чи іншій країні, використовують для цього шкалу здатності особи безперешкодно з боку держави та її апарату здійснювати право на свободу мирних зібрань. Підтвердженням цьому є непоодинокі звіти представників міжнародних організацій.

Проаналізуємо спеціальні законодавчі акти Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Молдови та Російській Федерації, норми яких спеціально були ухвалені з метою забезпечення регулювання права на свободу мирних зібрань у вказаних суспільствах.

У Киргизстані мирне зібрання розуміється як зібрання, що за своїм характером є ненасильницьким та неозброєним (п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» [13]. Перш за все, у нормах Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» визначається місце та роль органів владних повноважень щодо забезпечення права на свободу мирних зібрань. Так у ч. 1 ст. 4 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» зазначається, що державні органи та органи місцевого самоврядування зобов'язані поважати і забезпечувати право на свободу мирних зібрань. Ключовою є норма про те, що участь у зібранні є добровільною. На наш погляд, важливим є те, що норми Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» спрямовані на визначення повноважень (обов'язків) саме органів владних повноважень, свідченням цього є те, що саме норми ст.ст. 4, 5, 6, 7, 8 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання». Додатково зазначається, що неприпустимо забороняти або запроваджувати обмеження на проведення мирних зібрань, за винятком тих випадків, коли нежиття таких заходів тягне за собою порушення прав громадян, які не беруть участі в зібранні, а також захисту національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я, моральності населення. Умови таких обмежень фактично вказують на імплементацію міжнародних норм Киргизією. Досить зрозуміло й чітко, що вказує на якість підготовки норми Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» з точки зору юридичної визначеності, є формулювання обов'язків органів місцевого самоврядування, які, перш за все мають поставити до відома органи внутрішніх справ про захід, що планується, а також необхідність реалізації повноважень щодо забезпечення проведення мирних зібрань.

На наш погляд, не менш важливою є норма ст. 8 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання», де задекларовано, що органи державної влади та місцевого самоврядування безкоптовно здійснюють заходи щодо забезпечення проведення мирних зібрань (медична допомога, протипожежні служби, служби порятунку, санітарної очистки, роботи правоохоронних органів). У цій статті чітко визначено необхідність врахування інформації про мирне зібрання, огляд місць проведення зібрань, організаційні заходи оточення та супроводу, оцінку небезпечних факторів, визначення сил та засобів, необхідних для забезпечення мирного зібрання.

Сама структура Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» дає можливість дійти висновку про те, що в Киргизії визнається свобода здійснення права на

мирні зібрання, оскільки перш за все імперативному правовому регулюванню підпадає поведінка не суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, а повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування, від яких значною мірою залежить свобода здійснення права на мирні зібрання. Законодавцем зосереджено увагу на імперативному визначенні як негативних, так і позитивних обов'язків держави, спрямованих на свободу забезпечення здійснення права на мирні зібрання. Переконані, що в такий спосіб у Киргизії спостерігається поступовий перехід від негативних зобов'язань органів державної влади та місцевого самоврядування щодо утримання від втручання в здійснення права на свободу мирних зібрань окремими суб'єктами, їх групами, до позитивних зобов'язань, які вказують на повноваження цих органів владних повноважень зі створення комфортних умов здійснення права на свободу мирних зібрань.

Обов'язки учасників та організаторів мирного зібрання, зазначені в ст. 10 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання», у переважній своїй більшості сформульовані як дотримання та виконання загальноприйнятих норм і правил у суспільстві, наприклад: дотримуватися вимог Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» про мирний характер зібрання, виконувати законні вимоги працівників органів внутрішніх справ, дотримуватися громадського порядку, виконувати нормативно-правові акти санітарно-гігієнічного характеру, забезпечувати схоронність майна, зелені насадження у місці проведення мирного зібрання, не перешкоджати вільному пересуванню громадян.

Очевидно, що таким чином, окреслюючи коло обов'язків суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань, у Киргизії дотримуються міжнародних принципів неприпустимості обмеження людини у свободі здійснення права на мирні зібрання, адже згадана норма ст. 10 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» не містить додаткових обов'язків суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань, у ній лише наголошується на необхідності виконання вже існуючих обов'язків сторони правовідносин, а також неприпустимості зловживання правом на свободу мирних зібрань.

Згідно з ч. 1 ст. 11 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання», сповіщення про проведення мирного зібрання здійснюється організаторами в письмовій формі не раніше ніж за 30 днів і не пізніше ніж за 2 робочі дні до дня його проведення. Доречною є законодавчо визначена вимога до письмової форми, а точніше, інформації, яка повинна міститися в ній, а саме відомості про організатора мирного зібрання: назва організації або прізвище, ім'я, по батькові, контактні дані (місцезнаходження, адреса особи, номер телефону, інформація про місце проведення або маршрут руху, дату і час початку і закінчення, цілі, орієнтовний кількості учасників, використанні звукопідсилювальної апаратури та інших предметів при проведенні мирного зібрання.

На перший погляд, 30-денний термін завчасного сповіщення навряд чи можна назвати розумним, водночас, указаний строк не є обмежувочим для суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань. Навпаки, згадана верхня межа демонструє той часовий проміжок, який, скоріше, важливий для об'єкта сповіщення, аби «не забути» про наявність такого звернення, й охоплюється загальними строками розгляду звернень громадян. А от гранична межа у 2 робочі дні – це і є той строк завчасного

сповіщення, якого слід дотримуватися суб'єктові здійснення права на свободу мирних зібрань. Ключовим, на наш погляд, є використання саме поняття робочий день, що гарантує, наприклад, право на відпочинок для посадових осіб органів влади та управління, які є об'єктами сповіщення. Саме 2 робочі дні гарантують можливість органам владних повноважень реалізувати їх обов'язки, спрямовані на забезпечення умов безперешкодності здійснення права на свободу мирних зібрань, комфортних умов здійснення учасниками та організаторами їх права на свободу мирних зібрань, у тому числі й гарантуючи їм відповідні санітарно-гігієнічні умови, а також недопущення конфліктів між суб'єктами здійснення права на свободу мирних зібрань, які переслідують різну, а подекуди – антагоністичну мету.

Норми ст.ст. 13-16 Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» присвячені процесуальним питанням встановлення обмеження чи заборони мирного зібрання. Доречніше все ж таки було б розмежувати матеріальні та процесуальні норми, пов'язані зі здійсненням права на свободу мирних зібрань, а також відстоювання здійснення цього права, а тому, вважаємо, що останні слід вмістити до відповідних процесуальних законодавчих актів (зокрема, і кодексів), які сконцентрувати в окремій групі норм (розділі, главі, параграфі тощо), що забезпечить єдність правових норм та юридичну визначеність правового матеріалу.

Казахстан 17 березня 1995 року ухвалив Закон «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» [14]. Закон Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» визначає порядок організації та проведення зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан, зазначається в преамбулі до цього закону. На протигагу Закону Киргизької Республіки «Про мирні зібрання» норми Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» зосереджені на регулюванні здійснення права на свободу мирних зібрань, а не повноважень органів виконавчої влади або місцевого самоврядування. Підтвердженням цього є те, що вже норми ст. 1 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» від самого початку визначають форми вираження групових та особистих інтересів та протесту у вигляді зібрань, мітингів, походів, демонстрацій, голодувань у громадських місцях, встановлення юрті, наметів, інших споруджень та пікетування. У ст. 2 задекларовано обов'язок суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань подавати заяви до місцевого виконавчого органу міста республіканського значення, столиці, району (міста обласного значення) про проведення зібрання, мітингу, походу, пікету або демонстрації. Таким суб'єктом є уповноважена особа від трудового колективу, громадської організації або окремих груп громадян Республіки Казахстан, які досягли 18-річного віку.

Переконані в тому, що такий підхід необґрунтовано звужує коло суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, гарантованих міжнародними документами, адже, з огляду на зміст норм цього спеціального закону, виключно громадяни Республіки Казахстан можуть бути суб'єктами здійснення права на свободу мирних зібрань, і не лише громадяни Казахстану, а виключно ті, які досягли певного вікового цензу – 18 років.

Слід виокремити й ту обставину, що Казахстан, на наш погляд, невинуватено обмежив законодавче регулювання винятково 5 форм здійснення права на свободу мирних зібрань: мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій, тоді як інші залишаються поза законодавчим регулюванням.

Нормами ст. 3 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» встановлено строк подачі такої заяви та вимоги до її місту. Так за нормами Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» заява про проведення зібрання подається в письмовій формі не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення заходу. У заяві зазначаються мета, форма, місце проведення заходу, маршрути руху, час початку та закінчення, передбачувана кількість учасників, прізвища, імена та по батькові уповноважених осіб, відповідальних за дотримання громадського порядку, місце їхнього проживання та роботи (навчання), дата подачі заяви. Строк подачі заяви обраховується з дня його реєстрації в місцевому виконавчому органі. Порівнюючи цей строк із підходом до визначення строків завчасного сповіщення в Киргизькій Республіці, зауважимо, що в Казахстані він істотно триваліший та має лише нижню межу, таку важливу саме для суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань, оскільки суттєво обмежує свободу здійснення цього права.

Норми, ст.ст. 4, 7, 8 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» присвячені обмеженню та забороні проведення зібрань посадовими особами місцевого виконавчого органу. Зокрема, у ст. 7 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» міститься вичерпний перелік місць, де не допускається проведення масових заходів: об'єкти залізничного, водного та повітряного транспорту; поряд із організаціями, які забезпечують обороноздатність, безпеку держави та життєдіяльність населення (міський громадський транспорт, постачання води, електроенергії, тепла та інші енергоносії); заклади охорони здоров'я та освіти. У ст. 5 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» визначено обов'язок проводити масові заходи виключно з метою, вказаною в заяві, та у встановлені строки і в зазначеному місці, дотримуватися громадського порядку. Організаторам і учасникам заходів забороняється перешкоджати руху транспорту і пішохідів, створювати перешкоди в безперешкодовому функціонуванні об'єктів інфраструктури, встановлювати намети, інші тимчасові споруди без погодження з місцевими виконавчими органами, заподіювати шкоди зеленим насадженням, малим архітектурним формам, мати при собі зброю, втручатися в будь-якій формі в діяльність представників державних органів, які забезпечують громадський порядок при проведенні заходу. Уповноважені особи, організатори несуть відповідальність згідно із вказаною статтею. Також у ст. 11 Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» зазначається, що дія вказаного закону не поширюється на зібрання та мітинги трудових колективів і громадських організацій, які проводяться у відповідності до законодавства, їх статути та положеннями в закритих приміщеннях.

З усього сказаного можна зробити висновок про те, що Казахстан на противагу Киргизії, обрав інший шлях правового регулювання засобами національного законодавства здійснення права на свободу мирних зібрань. На наш погляд, згаданим законом Казахстан безпідставно встановлює для суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань необґрунтовані обов'язки, які у своїй сукупності створюють додаткові перепони для свободи здійснення досліджуваного права, а також розбалансовують зміст правовідносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань між сторонами – суб'єктом здійснення з одного боку та органами владних повноважень з іншої.

Слід зазначити, що з 12-ти статей Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» жодна не присвячена регулюванню повноважень саме органів владних повноважень. Водночас указаний закон дозволяє місцевим виконавчим органам самостійно ухвалювати рішення про заборону проведення зібрань, обмеження таких заходів у часі, перенесення місця їх проведення. Очевидно, з усього проаналізованого змісту Закону Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан» найбільш прогресивною нормою є та, що викладена в ст. 6, де вказується, що державні органи, громадські організації, а також громадяни не мають права перешкоджати зібранням, мітингам, походам, пікетам та демонстраціям, які проводяться з дотриманням порядку, встановленого Законом Республіки Казахстан «Про порядок організації та проведення мирних зібрань, мітингів, походів, пікетів та демонстрацій у Республіці Казахстан».

Як бачимо, законодавство у сфері регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань Киргизії та Казахстану істотно різняться. Свідченням цього є відсутність балансу прав і обов'язків суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань та обов'язків державних органів та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення свободи здійснення цього права. Вважаємо, що такі протилежні напрямки в обранні вектору правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань є наслідком різних підходів суб'єктів владних повноважень до розуміння свободи особистості, здійснення нею своїх прав безперешкодно, коли держава, її органи підтримують особу на шляху здійснення права на свободу мирних зібрань, усуваючи будь-які штучні перепони з боку державного механізму та третіх осіб.

Дещо по-іншому спостерігається підхід у законодавчому регулюванні здійснення права на свободу мирних зібрань у Молдові. Можна стверджувати, що Молдова імплементувала міжнародні стандарти свободи здійснення права на мирні зібрання. Закон Республіки Молдова «Про зібрання» [15] визначив, що його метою є гарантування свободи зібрань. На наш погляд, така мета є близькою до демократичних ідеалів, а саме свободи здійснення права на мирні зібрання. Примітним для законодавства про свободу мирних зібрань Молдови є те, що вказаний закон регламентує проведення зібрань поза приміщеннями. Крім того, чітко визначено, що норми досліджуваного закону не регулюють порядок організації та проведення зібрань релігійного характеру, спортивних, культурно-художніх та інших розважальних заходів, а також комерційних заходів, що дозволяє дійти висновку про законодавче регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у політичній площині. У ст. 3 закону Республіки Молдова «Про зібрання» міститься легальні визначення ряду по-

нять, зокрема й поняття «зібрання» – строкове та зумисне знаходження в одному місці групи осіб, які зібралися з метою вираження певних ідей або поглядів. Уперше на пострадянському просторі сформовані принципи співрозмірності обмеження свободи зібрань з дотриманням балансу між необхідністю обмеження в демократичному суспільстві та реалізацією права на проведення зібрання; недискримінаційності; законності; презумпції на користь проведення зібрання (ст. 4 закону Республіки Молдова «Про зібрання»). Місцем проведення зібрання, яке регулюється нормами закону Республіки Молдова «Про зібрання», є відкрите для публіки місце поза спорудами та будівлями. Зауважується на тому, що зібрання можуть бути як статичними – проводитися в одному місці, так і динамічними – у вигляді пересування учасників. Також законодавчо регулюються й винятки: у зв'язку із проведенням офіційних заходів або ремонтних робіт орган місцевого самоврядування може оголосити закритими певні місця, що унеможливило б проведення на них зібрань. Заслугує на увагу те, що Молдова послідовно визнала суб'єктом здійснення права на свободу мирних зібрань людину – фізичну особу з повною дієздатністю, зауваживши, що неповнолітні, які досягли 14-річного віку, можуть організувати зібрання разом із особою, відносно якої не встановлена судова міра охорони. У ст. 8 закону Республіки Молдова «Про зібрання» міститься перелік заборонених до проведення зібрань. Це ті, де здійснюється заклик до війни, національної, расової, етнічної чи релігійної ворожнечі; підбурювання до дискримінації або громадського насильства; підлив національної безпеки або територіальної цілісності держави, вчинення злочинів, порушення громадського порядку та організація масових безпорядків, порушення громадської моралі, прав і свобод інших осіб, загрози їх здоров'ю чи життю.

Окремою статтею сформульовано питання технічного оснащення зібрань, зокрема використання тимчасових конструкцій, графічних або звукових засобів, спеціального обладнання. Разом із правом використання таких засобів, законодавець зауважив, що в період з 23.00 год. до 7.00 год., тобто в нічний час, використання звукових засобів та обладнання для підсилення звуку забороняється (ч. 4 ст. 16 закону Республіки Молдова «Про зібрання»), що усуває конфлікт між здійсненням права на свободу мирних зібрань та правом на відпочинок та безпечне навколишнє природне середовище, вільне від шкідливого впливу шуму на здоров'я людини.

Питанню сповіщення про проведення зібрання в законі Республіки Молдова «Про зібрання» присвячено цілу главу II, яка охоплює 4 статті, де висвітлюються процедура сповіщення, визначається, що сповіщення здійснюється в письмовій формі до органу місцевого публічного управління відповідної адміністративно-територіальної одиниці не пізніше як за 5 днів до дати проведення зібрання. У такому сповіщенні мають зазначатися ім'я для фізичної особи або найменування юридичної особи організатора, її контактні дані, мета зібрання, місце, дата, час початку та тривалість, а за необхідності – шляхи слідування, форма проведення зібрання, орієнтовна кількість учасників, послуги, які вимагаються від органу місцевого публічного управління. Отже, як бачимо, Молдова обрала для себе індивідуальну граничну межу завчасного сповіщення, на відміну від інших досліджуваних країн, – 5 днів, а не 2 чи 10 днів. Нормою ч. 3 ст. 10 закону Республіки Молдова «Про зібрання» встановлює й обов'язки органу місцевого публічного управління зареєструвати таке сповіщення та надати організаторові його копію, засвідчену печаткою, у якій мають бути зазначені номер, дата та час реєстрації сповіщення.

Як бачимо, поряд із обов'язком суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань сповіщати відповідні державні органи, для останніх також встановлено обов'язок зареєструвати таке сповіщення та надати його копію, засвідчену печаткою, суб'єктові здійснення цього права. Важливою є імплементація в національному законодавстві міжнародних норм щодо приналежності права на свободу мирних зібрань дітям. Як і Киргизія, Молдова сприйняла європейські та міжнародні стандарти права на свободу мирних зібрань, зокрема й щодо неприпустимості встановлення додаткових обмежень чи заборони здійснення права на свободу мирних зібрань. Важливим досягненням Молдови є й те, що в законі чітко визначено коло суспільних відносин, які підпадають під регулювання його нормами. Думається, що виключення з цього переліку комерційних та розважальних закладів є не доречним, куди ефективніше було б виокремити вказані заходи в окрему главу, наприклад, «Здійснення права на свободу мирних зібрань з комерційною метою». Узагалі ж, уперше із досліджуваних законодавчих актів Молдова закріпила мету закону не як правове регулювання масових чи публічних заходів, а як здійснення права на свободу мирних зібрань.

Публічна влада вживає необхідні дії для забезпечення надання послуг, які вимагають організатори, і надаються через підвідомчі їм органи та підприємства. Зазначений нормативний припис є не менш важливим, оскільки зобов'язує органи виконавчої влади або місцевого самоврядування вживати позитивні обов'язки, спрямовані на створення сприятливих умов для здійснення суб'єктами їх права на свободу мирних зібрань. У такий спосіб, вважаємо, правовідносини зі здійснення права на свободу мирних зібрань є складними за своїм змістом, оскільки відображають не лише права й обов'язки суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань та органу владних повноважень, а й охоплюють собою адміністративні послуги, які органи владних повноважень повинні надати у зв'язку зі здійсненням суб'єктом чи суб'єктами права на свободу мирних зібрань.

У ст. 11 закону Республіки Молдова «Про зібрання» розглядаються питання проведення контрзаходів, зокрема законодавчо урегульовано знаходження компромісу між організаторами за участі органів місцевої публічної влади, а в разі його недосягнення, право на проведення зібрання належить суб'єктові, який першим здійснив сповіщення. У ст. 12 Закону Республіки Молдова «Про зібрання» містяться норми, які регламентують особливості сповіщення про стихійні зібрання, коли допускається недотримання строків та форми сповіщення, а лише достатньо надати інформації про місце, час, тривалість, мету та організатора зібрання, а також послугах, які необхідно отримати від органів місцевої публічної влади. Молдова на законодавчому рівні зафіксувала право першості в здійсненні права на свободу мирних зібрань.

Хоча в контексті рішень Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Платформа «Лікарі за життя» проти Австрії» у демократичному суспільстві, право на контрдемонстрацію не може перешкоджати здійсненню права на демонстрацію, тому запропоноване законодавцем Молдови розв'язання питання здійснення права на свободу мирних зібрань учасників, які реалізують різні інтереси, не є досконалим, однак пошук ефективного правового механізму регулювання вказаних суспільних відносин, вважаємо, можна відштовхуватися саме від запропонованого Молдовою варіанту.

Саме органами місцевої публічної влади мають забезпечити безпеку проведення такого стихійного зібрання. Орган місцевого публічного управління може ініціювати судові процедури з метою опротестування проведення стихійного зібрання. Аналогічно до законодавчої практики Киргизії, Молдова імперативно визначала обов'язок органів влади забезпечити умови проведення не лише зібрання, про яке надходить сповіщення, а й стихійного та спонтанного зібрання, що визначає пріоритет права на свободу мирних зібрань над обов'язком сповіщення про намір здійснення такого права.

Водночас на законодавчому рівні визначено відсутність необхідності сповіщення про проведення зібрання, у разі коли в ньому бере участь до 50 осіб. За умови, коли ж організатори вимагатимуть від органів місцевого публічного управління надання певних послуг, зокрема встановлення конструкцій, слід надіслати сповіщення не пізніше як за один робочий день до дати проведення зібрання. Молдова акцентує увагу не лише на формах здійснення права на свободу мирних зібрань, а й на кількості суб'єктів здійснення такого права, оскільки за мінімальної кількості учасників – до 50 осіб – сповіщення органів влади та управління не є обов'язковими, коли суб'єкти здійснення не заявляють жодних вимог до цих органів влади щодо забезпечення мирного зібрання спеціального обладнання чи надання послуг.

Окрім зазначеного, на законодавчому рівні в Молдові закріплено право організаторів зібрання здійснювати інформування громадськості про зібрання шляхом закликів до участі, поширення листівок, оголошень, інформаційних компаній та іншими законними методами.

У нормі ст. 14 Закону Республіки Молдова «Про зібрання» міститься норма, яка визначає дії публічної влади, яка повинна діяти так, щоб виключити тільки протиправні елементи зібрання, гарантуючи по можливості право на його проведення. Якщо ж орган місцевого публічного управління встановить, що проведення зібрання може призвести до порушення законодавства, про це інформується організатор. У такому інформаційному листі додатково зазначаються обов'язки та норми закону.

Процедура заборони зібрання, а також зміна часу, місця або форми його проведення здійснюється в судовому порядку шляхом подачі позовної заяви, яка розглядається в 3-денний строк. Примітно, що зазначений процесуальний термін охоплюється строком завчасного сповіщення про здійснення права на свободу мирних зібрань.

У Молдові в нормах закону «Про зібрання» переплелися матеріальні й процесуальні норми щодо забезпечення здійснення права на свободу мирних зібрань та встановлення обмежень чи заборони здійснення права на свободу мирних зібрань, що вказує на їх спорідненість із Киргизією.

Така обов'язкова ознака, як мирність права на свободу зібрань, у законодавстві Молдови яскраво виражена в спеціальній нормі, де зазначено, що учасникам зібрання забороняється мати при собі зброю, вибухові речовини або інші заборонені речовини або предмети, які можуть створити загрозу життю і здоров'ю людей. Організатори таких зібрань повинні забезпечити допуск до будівель, які розташовані поруч із місцем проведення зібрання.

Нормою закону урегульовано питання й вільного доступу до зібрань представників засобів масової інформації.

Ст. 18 Закону Республіки Молдова «Про зібрання» присвячена обов'язкам організатора зібрання, який повинен дотримуватися форми, місця та часу проведення зібрання, визначити особу, відповідальну за проведення зібрання, забезпечити порядок під час зібрання. Очевидно, що вказана норма характерна для всіх проаналізованих нами законів, норми яких регулюють суспільні відносини зі здійснення права на свободу мирних зібрань.

Орган місцевого публічного управління зобов'язаний створити всі умови для проведення мирного зібрання, призначити особу, відповідальну за проведення зібрання у відповідності до закону, за необхідності заборонити продаж та вжиття алкогольних напоїв у місці проведення зібрання або поряд з ним, а також не має права стягувати плату за надання послуг, які надаються підпорядкованими йому органами або підприємствами. Вадливою умовою забезпечення здійснення права на свободу мирних зібрань та забезпечення законності та правопорядку під час таких зібрань істотно залежить від умов здійснення цього права та усунення причин, які можуть негативно вплинути на безпеку зібрання, – стан алкогольного сп'яніння.

Забезпечення громадського порядку покладається на організатора зібрання, а у разі необхідності – на поліцію та карabinерів. Функцією держави є забезпечення правопорядку, а тому покладання вказаного обов'язку на організатора зібрання неправопильний. Безперечно, організатори зібрань, як активні суб'єкти здійснення права на свободу мирних зібрань, повинні вживати заходів щодо створення умов для забезпечення правопорядку, наприклад, усунення осіб із девіантною поведінкою, у стані алкогольного сп'яніння із заходу, однак це не повинно зобов'язувати організатора вчиняти дії щодо забезпечення громадського порядку та безпеки, наприклад, патрулювання території, обмежувати рух транспорту тощо. Функція охорони громадського порядку та безпеки має бути виключно функцією держави та її уповноважених органів, а не покладатися на випадкових осіб – суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань.

Російська Федерація ухвалила Закон «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування» 19 червня 2004 року [16], який спрямований на забезпечення реалізації права громадян Російської Федерації збиратися мирно, без зброї та проводити зібрання, мітинги, демонстрації походи та пікетування. Російська Федерація та Молдова переслідували схожу мету – забезпечення здійснення права на свободу мирних зібрань, хоча в Російській Федерації вказане право звужене до 5 форм його здійснення. У вказаному Федеральному законі Російської Федерації розмежовуються зібрання в цілях перевибірної агітації, здійснення яких регламентується виборчим законодавством, а також релігійних обрядів і церемоній, які належать до предмету правового регулювання Федерального закону «Про свободу совісті та релігійні об'єднання». Примітним є те, що під час надання легальних визначень різних форм здійснення права на свободу мирних зібрань, використано, по-перше, поняття публічного заходу, яке охоплює собою відкриті, мирні та доступні кожному акції, яка проводиться у формі зібрань, мітингів, демонстрацій, походів та пікетів або їх поєднань, яка здійснюється з ініціативи громадян Російської Федерації, політичних партій, інших громадських та релігійних об'єднань. Водночас указується, що одна із форм публічних заходів – пікетування – може здійснюватися й однією особою.

Порівнюючи загальні засади досліджуваних нами законодавчих актів, доходимо висновку про те, що в Російській Федерації акцент робиться саме на публічності, як ознаці заходу, на проведення якого спрямовано право на свободу мирних зібрань, тоді як у ряді інших зібрань вирізняється колективна складова такого заходу – масовість.

У Російській Федерації право на свободу мирних зібрань належить виключно її громадянам, оскільки організаторами публічного заходу можуть бути громадяни, які досягли 18 років, а мітингів та зборів – 16 років. Одночасно, у ч. 2 ст. 5 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», окреслено суб'єкти, які не можуть бути організаторами публічних заходів. Серед такого переліку немає іноземців, осіб без громадянства.

Так само і до учасників публічного заходу: немає обмеження щодо їх громадянства (ст. 6 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування»). Водночас сформована норма, яка розкриває сутнісну ознаку права на свободу мирних зібрань, а саме: «мирність» – учасникам публічних заходів заборонено ховати своє обличчя, використовувати маски, засоби маскування, предмети, які утруднюють встановлення особистості, мати при собі зброю, боєприпаси, колочі або ріжучі предмети, інші предмети, які можуть бути використані як зброя, вибухові речовини, отруйні та їдко пахучі, легко запалювальні речовини, піротехнічні речовини та вироби тощо, перебувати в місці проведення заходу в стані сп'яніння.

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», сповіщення про проведення публічного заходу подається не раніше як за 15 і не пізніше як за 10 днів до дня проведення публічного заходу, а от у разі коли організатором такого заходу є депутат, який проводить інформування виборців про свою діяльність, сповіщення подається у строк не раніше 10 і не пізніше 5 днів до дня проведення публічного заходу. У разі проведення пікетування, сповіщення подається не пізніше ніж за 3 дні до дня заходу, а у разі коли день проведення пікетування випадає на вихідний або святковий день – за 4 дні. Сповіщення про пікетування однією особою не потрібно (одноосібне пікетування можливе, коли між різними особами відстань складає більше 50 м). Порядок подачі сповіщення в Російській Федерації регламентується відповідним законом суб'єкта Російської Федерації. У сповіщенні (письмова форма) має бути зазначено мету публічного заходу, форму заходу, місце проведення, маршрути руху учасників, а в разі залучення транспортних засобів – інформація про їх використання, дата і час початку та завершення заходу, орієнтована кількість учасників, форми та методи забезпечення організатором громадського порядку, організації медичної допомоги, наміру використовувати звукопідсилювальні технічні засоби, прізвище, ім'я, по батькові або найменування організатора, відомості про місце його проживання або перебування, номер телефону, прізвища, імена та по батькові осіб, уповноважених організатором осіб виконувати розпорядчі функції щодо проведення публічного заходу, акта подачі сповіщення. Указане сповіщення підписується організатором публічного заходу та особами, уповноваженими організатором виконувати розпорядчі функції з його організації та проведення.

Законодавчо визначено місця, де проведення публічних заходів заборонено: території, які знаходяться в безпосередній близькості з небезпечними виробничими

об'єктами, експлуатація яких потребує дотримання спеціальних правил техніки безпеки; шляхопроводи, залізничні магістралі та полоси для відводу залізничних доріг, нафто-газо-продуктопроводів, високовольтних ліній електропередач; території, які прилягають до резиденцій президента Російської Федерації; приміщення, які займають суди, території і приміщення закладів виконання покарань у вигляді позбавлення волі; прикордонна зона. Порядок проведення публічних заходів на об'єктах, які є пам'ятниками історії і культури, визначаються відповідним суб'єктом Російської Федерації. Певною мірою законодавець намагається убезпечити себе від суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, встановлюючи обмеження здійснення цього права поряд із президентськими резиденціями. Натомість проведення мирних зібрань поряд із об'єктами життєзабезпечення з підвищеною вибухонебезпечністю можуть бути цілком виправданими з точки зору колективної безпеки. Однак реалізація індивідуальних інтересів не повинна зазнавати колективного утиску, оскільки згодом це негативно позначатиметься на суспільному та державному-політичному устрої країни.

Установлені законодавчі обмеження на час проведення публічних заходів – не раніше 7.00 год. та не пізніше 22.00 год. за місцевим часом, за винятком заходів, присвячених пам'ятним датам (ст. 9 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування»), – є прийнятними і, на наш погляд, виправданими з точки зору неприпустимості зловживання правом на свободу мирних зібрань. Такий законодавчий досвід збігся з досвідом Молдови.

Здійснення агітації під час проведення публічного заходу можливо виключно після погодження з органом виконавчої влади Російської Федерації або місцевого самоврядування місця та часу такого публічного заходу. Така агітація не може відбуватися у формі публічного заходу. Вважаємо, що агітація, як певний політичний процес та публічний захід і як результат здійснення права на свободу мирних зібрань, є речами різнопорядковими. Агітація за своєю суттю відображає ставлення суб'єкта до певних явищ та поширення своїх поглядів серед інших учасників суспільного життя. Право на свободу мирних зібрань є гарантованою можливістю збиратися незалежно від інтересів влади, і агітація, вважаємо, цілком може бути метою здійснення права на свободу мирних зібрань.

Відповідно до ст. 11 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», матеріально-технічне забезпечення проведення публічного заходу покладається на організатора та учасників за власний рахунок. У такий спосіб, на відміну від інших країн, наприклад, Молдови, Російська Федерація, як владний інститут, самоусунулася від створення ефективних умов для здійснення права на свободу мирних зібрань, обмежившись виключно своїм невторчанням.

Зобов'язки органу виконавчої влади суб'єкта Російської Федерації або органу місцевого самоврядування визначені у ст. 12 Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», де зазначається, що після отримання сповіщення вказані органи зобов'язані: документально підтвердити отримання сповіщення про проведення публічного заходу, зазначивши дату й час його отримання; довести до відома організаторів публічного заходу впродовж 3 днів з дня отримання сповіщення (а у разі сповіщення про пікетування групою осіб менш ніж за 5 днів – у день проведення) обґрунтовану пропозицію про зміну місця і (або)

часу проведення публічного заходу, а також усунення невідповідностей, зазначених у сповіщенні, мети, форм та інших умов вимогам Федерального закону Російської «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування»; призначити свого уповноваженого представника з метою надання організаторові публічного заходу сприяння в проведенні заходу відповідно до вимог Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування». Таке призначення уповноваженої особи здійснюється письмовим розпорядженням, яке завчасно направляється організаторові публічного заходу. Довести до відома організатора публічного заходу інформацію про максимальну наповнюваність території (приміщення) в місці проведення публічного заходу; забезпечити в межах компетенції разом із організатором та уповноваженим представником органів внутрішніх справ публічний порядок і безпеку громадян під час проведення публічного заходу, а також надання необхідної медичної допомоги; інформувати про питання, які стали причинами проведення публічних заходів органи державної влади. У разі якщо інформація, яка міститься в сповіщенні, дає підстави зрозуміти, що публічний захід, його форми не відповідають положенням Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування» та порушують заборони, передбачені законодавством про адміністративні правопорушення або кримінальним законодавством, то органи публічної влади негайно доводять організаторові письмове мотивоване попередження про те, що в разі таких порушень учасники мажуть бути притягнені до відповідальності.

Орган виконавчої влади або місцевого самоврядування відмовляють в узгодженні проведення публічного заходу виключно в тих випадках, коли сповіщення подано особою, яка, відповідно до вимог Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», не може бути організатором публічного заходу.

У разі створенні реальної загрози життю і здоров'ю громадян, а також майну фізичних і юридичних осіб, вчинення учасниками публічних заходів протиправних дій та умисне порушення організатором вимог Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», які стосуються порядку проведення публічного заходу; невиконання організатором публічного заходу своїх обов'язків, уповноважений представник органу виконавчої влади суб'єкта Російської Федерації або органу місцевого самоврядування дає вказівку організаторові припинити захід, обґрунтувавши причину, та впродовж 24 годин оформлює дану вказівку письмово; встановлює час для виконання вимоги про припинення публічного заходу; у разі невиконання організатором вказівки про припинення заходу особисто звертається до учасників і встановлює додатковий строк для виконання вимоги.

На підставі викладеного, доходимо висновку, що норми Федерального закону Російської Федерації «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування», у переважній своїй більшості спрямовані на правове регулювання саме політичної сфери здійснення права на свободу мирних зібрань.

Недарма М. О. Рієккінен з цього приводу вважає, що доцільно розглянути можливість змін до положень Закону про публічні заходи, з тим щоб розширити сферу його регулювання за рахунок масових зібрань культурного, рекреаційного, просвітницького типу, використати більш гнучкі вимоги до сповіщення органів влади в порівнянні з вимогами для публічних заходів [3, с. 36].

На прогалини організаційно-процедурного механізму реалізації права на свободу мирних зібрань вказує і Я. К. Чепенко. Авторка зазначає, що залишається неврегульованим питання подачі сповіщення про проведення масового заходу, коли встановлений строк випадає на неробочі святкові дні, на яке було вказано Конституційним Судом, як на проблему, що тягне за собою порушення права на свободу мирних зібрань, оскільки це позбавило особу провести бажаний захід [6, с. 18-19].

Федеральний закон Російської «Про зібрання, мітинги, демонстрації, походи та пікетування» далекий від досконалого, дослідження його змісту дозволяє сформулювати тезу про те, що вказані норми ухвалені владою в інтересах суб'єктів, які перебувають при владі, і спрямовані на забезпечення суб'єктів владних повноважень саме від свободи здійснення права на свободу мирних зібрань.

Звернемо увагу на правове регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань ще в одного нашого сусіда – Республіки Білорусь, враховуючи й ті обставини, що впродовж серпня-вересня 2020 року після голосування на виборах Президента Республіки Білорусь у країні не стихає громадсько-політична активність білорусів, яка реалізується шляхом здійснення їхнього конституційного права на свободу мирних зібрань. Вибори є тією знаковою обставиною, коли джерело влади – народ – обирає своє майбутнє, вектори руху й розвитку країни, її інститутів, суспільства. На цьому шляху саме право на свободу мирних зібрань проявляється найбільше та найяскравіше – як засіб вираження окремих інтересів, їх консолідації та розвитку.

Здійснення права на свободу мирних зібрань у Республіці Білорусь, окрім його конституційного закріплення, утілено в нормах Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь» [17].

Основне, чим оперує закон Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», є поняття масового заходу, яким є зібрання, мітинг, вулична хода, демонстрація, пікетування та інше; це масовий захід, під яким розуміються спортивні, культурно-видовищні, інші видовищні заходи, релігійні заходи, які проводяться в спеціально не призначених для цієї мети місцях або просто неба або в приміщенні. Як і в Російській Федерації, пікетування, як масовий захід, може здійснюватися однією особою.

Відповідно до ст. 3 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», дія його за колом осіб поширюється на громадян Республіки Білорусь, іноземців, осіб без громадянства в межах їх прав і свобод, передбачених законодавством Білорусії. Перш за все, норма вказаного закону визначила, що порядок проведення масових заходів не розповсюджується на зібрання трудових колективів, політичних партій та професійних спілок, релігійних та інших організацій у приміщеннях, на республіканські та місцеві зібрання, пікетування для збору підписів виборців із висунення кандидатів на виборні посади, зібрання, мітинги та пікети, які організуються кандидатами на виборні посади відповідно до Виборчого кодексу Республіки Білорусь.

Ключовим для розмежування масових зібрань у Республіці Білорусь є кількість учасників таких заходів, а саме: до 1 000 осіб або ж понад 1 000 осіб. Та, одночасно, відповідно до ст. 4 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», організаторами масових заходів із кількістю учасників до 1 000 осіб можуть бути виключно громадяни Республіки Білорусь, які є виборцями, і, відповідно, досягли 18-річного віку, а от масових заходів із кількістю понад 1 000 осіб – юридичні

особи: політичні партії, профспілки та інші організації Республіки Білорусь, на відміну від Молдови, де вказаний кількісний показник учасників здійснення права на свободу мирних зібрань визначений у 50 осіб, хоча для Молдови кількість учасників заходу пов'язана не із суб'єктивним складом, а саме із необхідністю сповіщення.

Указані норми дають можливість дійти висновку, що в державі визначальною сферою суспільних відносин, які мають бути врегульовані за допомогою норм закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», є політична сфера, яка безпосередньо пов'язана зі здобуттям, утриманням чи передачею політичної влади в країні. Звідси визначено і ключових гравців – суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, які можуть виступати організаторами відповідних масових заходів. Зазначене тісно пов'язує особливості правового регулювання суспільних відносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань у Білорусі та Російській Федерації.

Відповідно до ст. 5 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», заява про проведення масового зібрання подається в місцевих виконавчий та розпорядчий орган, на території якого планується проведення масового зібрання. У разі коли масових заходів заплановано на території декількох адміністративно-територіальних одиниць або орієнтовна кількість учасників буде перевищувати 1 000 осіб для зібрань, мітингів, вуличних походів, демонстрацій та пікетування чи 1 500 – для інших масових заходів, така заява подається до відповідного обласного виконавчого комітету. За загальним правилом, заява про проведення масового заходу подається за 15 днів до дати його проведення. На відміну від інших країн, у Республіці Білорусь до такої заяви додається зобов'язання в письмовій формі організатора чи організаторів щодо організації проведення масового заходу.

Згідно зі ст. 6 закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», керівник місцевого виконавчого та розпорядчого органу або його заступник зобов'язані розглянути заяву про проведення масового заходу та не пізніше як за 5 днів до дати проведення масового заходу в письмовій формі повідомити його організаторові про прийняте рішення. У рішенні має бути зазначено про дозвіл або заборону на проведення масового заходу, а також мотиви, з яких проведення масового заходу заборонено. Виявляється, що таке рішення керівника місцевого виконавчого та розпорядчого органу приймається із урахуванням оплати послуг з охорони громадського порядку. Порядок оплати послуг з охорони громадського порядку визначається рішенням місцевого виконавчого і розпорядчого органу.

Громадянам Республіки Білорусь хоча б гарантований судовий спосіб оскарження такого рішення про заборону проведення масового зібрання (ст. 7 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь»).

Аналогічно з підходом, запровадженим у Російській Федерації, у Республіці Білорусь заборонено проводити заходи щодо інформування про проведення масового заходу до отримання відповідного дозволу керівника місцевого виконавчого та розпорядчого органу на проведення масового заходу.

Надзвичайно великий перелік місць, де заборонено проведення масових заходів. До речі, ст. 9 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь» містить відсылку на норму, яка дозволяє заборонити проведення масових заходів місцевим виконавчим та розпорядчим органам. Одними з перших до таких місць належать території, прилеглі до офіційних установ та резиденцій Президента Республіки Білорусь, Національного зібрання, Ради Міністрів, об'єктів транспорту, приміщень республіканських

та місцевих представницьких, виконавчих і розпорядчих органів, закладів охорони здоров'я, територій ядерних об'єктів та установок, збереження ядерних речовин, зброї, засобів масової інформації, небезпечних виробничих об'єктів, об'єкти метрополітену, залізничного, водного та повітряного транспорту.

Зібрання, мітинги, вуличні походи, демонстрації та пікетування можуть проводитися з 8.00 до 22.00 год. Якщо часові обмеження здійснення права на свободу мирних зібрань, на наше переконання, є виправданими, то обмеження місця здійснення права на свободу мирних зібрань поряд із державними установами нівелює саме право на свободу мирних зібрань, як виявлення протесту народу та право на опір владі, як легітимній, так й узурпованій.

Відповідно до норми згаданої ст. 9 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», забороняється проведення одночасно декількох масових заходів в одному і тому ж місці або по одному і тому ж маршруту руху.

Нормою ст. 10 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь» заборонено проведення масових заходів, якщо їх метою є здійснення пропаганди війни або екстремістської діяльності. Зазначена норма цілком відповідає ключовій ознаці досліджуваного права – мирності, яка має проявлятися не лише в поведінці суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, а й меті здійснення цього права.

У ст. 11 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь» зазначається, що дотримання громадського порядку досягається заборонаю організаторам та учасникам перешкоджати руху транспортних засобів та пішоходів; створювати перешкоди для безперервного функціонування організацій; встановлювати намети та інші тимчасові споруди; впливати в будь-якій формі на працівників органів внутрішніх справ з метою перешкоджання виконання ними їх службових обов'язків; мати при собі холодну, вогнепальну, газову чи іншу зброю, вибухові речовини, боеприпаси, їх імітатори та муляжі; діяти методами, які створюють загрозу громадській безпеці, життю і здоров'ю учасників масових заходів та інших осіб, приховувати свої обличчя, інших речей та засобів для утруднення встановлення особистості; користуватися прапорами, вимпелами, які не зареєстровані у встановленому порядку, а також емблемами, символами, плакатами і транспарантами, зміст яких спрямований на заподіяння шкоди громадському порядку, правам і законним інтересам громадян; брати участь у масовому заході в стані алкогольного сп'яніння; здійснювати реалізацію алкогольних напоїв та пива в місцях проведення заходів та в радіусі 500 м до території, де проводиться захід.

Цікавим та багатозначним є положення ст. 12 Закону Республіки Білорусь «Про масові заходи в Республіці Білорусь», де зазначається, що масовий захід, а також підготовка до нього повинні бути припинені на вимогу не лише керівника (або заступника керівника) відповідного місцевого виконавчого та розпорядчого органу, а й органу внутрішніх справ.

Висновки. Підсумовуючи дослідження особливостей правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у національних правових системах країн пострадянського простору, слід зауважити, що кожна країна по-своєму підходить до правового регулювання суспільних відносин за допомогою норм позитивного права.

Стійкість держави залежить не тільки і не стільки від організації держави, її інституціоналізації, скільки від тих цінностей і цілей, якими керуються правителі та підвладні, і які неминуче «форматують» нормативні приписи, створюючи на їхній базі специфічні форми професійної активності. Від того, наскільки культурно зумовлені комунікаційні зв'язки спроможні адаптувати державу до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі, залежить не тільки сьогодинське буття держави, а й її подальше життя або загибель [1, с. 49]. Як результат, останні події, які відбуваються в Республіці Білорусь, свідчать про несприйняття громадянами результатів підрахунку голосів на виборах Президента Республіки Білорусь, де учасники мирних зібрань переконані, що чинний Президент Білорусі О. Лукашенко не здобув народної підтримки, а результати є сфальшованими. Натомість механізм Білоруської держави всіма наявними засобами примусу намагається придушити свободу здійснення громадянами їхнього права на мирні зібрання.

У Бішкеку під час масових протестів, які розгорілися після виборів у Киргизстані, постраждали 590 осіб, одна людина загинула [11]. Отже, сучасна історія Білорусі й Киргизстану засвідчує, що в найвідповідальніші для країни періоди обрання державних інститутів і легітимації влади населення країни максимально намагається скористатися гарантованим національним законодавством правом на свободу мирних зібрань. На жаль, протидія з боку держави та її органів, котра виявляється в застосуванні до суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань заходів примусу, призводить до неправового обмеження або й цілковитої заборони здійснення права на свободу мирних зібрань, що в подальшому викликає засудження з боку світового демократичного співтовариства.

На Далекому Сході Росії, у місті Хабаровську, тривав протест проти звільнення з посади й арешту популярного серед місцевих жителів губернатора Сергія Фургала. На його місце Москва призначила тимчасовим виконувачем обов'язків губернатора Хабаровського краю Михайла Дегтярьова. Телеграм-канал «Місце події Хабаровськ» назвав цифру учасників акції – 95 тисяч осіб. Прес-служба мерії заявила, що учасників було 6,5 тисяч [12]. Указане вище зазначає, що підтримка для здійснення права на свободу мирних зібрань можуть бути різні інтереси суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань. Аналіз ситуації зі здійсненням права на свободу мирних зібрань, що склалася в Білорусі, Киргизстані та Російській Федерації, засвідчує неадекватність національної правової системи до ефективного врегулювання права на свободу мирних зібрань з огляду на сучасні досягнення демократичних засад правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у сучасному демократичному світі.

Підсумовуючи дослідження правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань у пострадянських країнах, зауважимо, що всі країни «демонструють» демократичні засади в організації правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань. Однак, детальне вивчення норм національного законодавства, його співставлення із міжнародними документами в галузі прав і свобод людини, дозволяє дійти висновку про те, що така демократичність норм подекуди є ілюзорною, коли безпідставно законодавчо обмежується коло суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, неправомірно покладається на останніх виконання функцій держави із охорони громадського порядку. Та не менш важливим є не лише наявність досліджених законодавчих актів у відповідних національних правових системах, а й дієвість цих

норм, спрямованих на створення гарантій здійснення права на свободу мирних зібрань, а не пригнічення демократичних ініціатив суспільства. Ураховуючи сказане, вважаємо, що Україні потрібен спеціальний законодавчий акт, який урегулює повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо встановлення позитивних обов'язків останніх із забезпечення свободи здійснення права на мирні зібрання. Такий законодавчий акт не повинен обтяжувати суб'єкта здійснення права на свободу мирних зібрань додатковими обов'язками. Незважаючи на наявність чи відсутність такого законодавчого акту, важливим залишається практика правозастосування, яка гарантує свободу здійснення права на мирні зібрання, а також обмежує сваволлю держави від обмежень цього права і зобов'язує державу створювати сприятливі умови для здійснення права на свободу мирних зібрань.

Використані джерела:

1. Оборотов Ю. Дослідження цінності держави як актуальний напрям сучасного правознавства. *Право України*. 2010. № 1. С. 44-51.
2. Чулінда Л. Верховенство права і підпорядкування держави суспільству. *Юридичні факти в системі правового регулювання*. Зб. наук. праць. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. Київ ВД «Дакор», 2015. С. 574-578.
3. Ризикин М. А. Право на мирные собрания: сравнительно-правовой анализ законодательства России и Финляндии. *Актуальные проблемы российского права*. 2016. №. 12 (73). С. 32-39.
4. Батлер У.Е. Мудрість порівняльного правознавства: збірник статей / Упор. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ: Логос, 2019. 572 с.
5. Конституційне право України: прагматичний курс. Навч. посіб. / [М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова; тех. ред. Ю. Д. Батан. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
6. Чепенко Я. К. Правовые проблемы в механизме конституционного обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации (в свете практики Конституционного суда РФ): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. по спец.: 12.00.02 – конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право. Санкт-Петербург, 2017. 26 с.
7. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: теорія і практика реалізації: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. по спец.: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2013. 47 с.
8. Самбор Н. Сравнительно-правовое исследование осуществления права на свободу мирных собраний во Франции, Германии и Азербайджане. *Балтийский юридический журнал*. 2018. № 4 (51). С. 86-94.
9. Самбор Н. А. Осуществление права на свободу мирных собраний: компаративное исследование. *Интеграция Азербайджанской Республики в международное сообщество и современные тенденции развития юридической науки в построении правового государства: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию юбилею юридического факультета Бакинского государственного университета (14 декабря 2018 года)*. Баку: «Baki Universiteti Neşriyyatı», 2018. С. 105-109.
10. Самбор Н. А. Право на свободу мирных собраний в конституционных нормах государств мира. *Право. Экономика. Психология. Научно-практический журнал*. 2019. № 2 (14). С. 15-22.
11. У Киргизстані масові протести: повідомляють про майже 600 потерпілих і одного загиблого. URL:<https://www.5.ua/svit/u-kyrgyzstani-masovi-protesty-povidomliaiut-pro-maizhe-600-poterpilykh-i-odnoho-zahybloho-225811.htm>. (дата звернення: 11.09.2020).

12. Протести в Хабаровському краї Росії: числа, реакції, провокації, український фактор. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/rosija-xabarovskij-kraj-protesty/30755731.html>. (дата звернення: 11.09.2020).

13. О мирных собраниях: закон Кыргызской Республики от 23 мая 2012 года. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203664?cl=ru-ru>. (дата звернення: 23.04.2020).

14. О порядке организации и проведения мирных собраний, митингов, шествий, пикетов и демонстраций в Республике Казахстан: закон Республики Казахстан от 17 марта 1995 года. URL:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002126>. (дата звернення: 04.09.2019).

15. О собраниях: Закон Республики Молдова от 22 февраля 2008 года. URL: <http://lex.justice.md/ru/327693/>. (дата звернення: 08.09.2019).

16. О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях: федеральный закон Российской Федерации от 19 июня 2004 года. URL:<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?searches=&bpas=cd00000&a3=&a3type=1&a3value=&a6=&a6type=1&a6value=&a15=&a15type=1&a15value=&a7type=1&a7from=&a7to=&a7date=&a8=&a8type=1&a1=%EC%E8%F2%E8%ED%E3&a0=&a16=&a16type=1&a16value=&a17=&a17type=1&a17value=&a4=&a4type=1&a4value=&a23=&a23type=1&a23value=&txpr=&sort=7&xc=32&cy=8>. (дата звернення: 02.09.2020).

17. О массовых мероприятиях в Республике Беларусь: закон Республики Беларусь от 30 декабря 1997 года. URL:http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_massovyh_meropriyatiyah/download.htm (дата звернення: 04.09.2019).

References:

1. Oborotov, Yu. (2010) Doslidzhennia tsinnosti derzhavy yak aktualnyi napriam suchasnoho pravoznavstva. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 1, 44-51. [in Ukrainian].

2. Chulinda, L. (2015) Verkhovenstvo prava i pidporiadkuvannia derzhavy suspilstvu. *Yurydychni fakty v systemi pravovoho rehulyuvannia. Zb. nauk. prats. Materialy VI mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 26 lyst. 2015 r.) – Legal facts in the system of legal regulation. Coll. Science. wash. Materials VI International. scientific-practical conf. (Kyiv, November 26, 2015)* N. M. Parkhomenko, M. M. Shumyla, I. O. Izarovoi (Eds.). Kyiv: VD «Dakor», 574-578. [in Ukrainian].

3. Riekkinen, M. A. (2016) Pravo na mirnye sobrannia: sravnitelno-pravovoi analiz zakonodatelstva Rossii i Finliandii. *Aktualnyye problemy rossiiskogo prava – Actual problems of Russian law*, 12 (73), 32-39. [in Russian].

4. Batler, U. E. (2019) Mudrist porivnialnoho pravoznavstva: zbirnyk statei. Kyiv, Lohos. [in Ukrainian].

5. Afanaseva, M. V., Baltii, Yu. Yu., Batan, Yu. D. (Eds.) et al. (2017) Konstytutsiine pravo Ukrainy: prahmatychnyi kurs. Odesa: Yurydychna literatura. [in Ukrainian].

6. Chepenko, Ya. K. (2017) Pravovye probely v mekhanizme konstitutsionnogo obespechenia prav i svobod cheloveka i grazhdanina v Rossiiskoi Federatsii (v svete praktiki Konstitutsionnogo suda RF). *Extended abstract of candidate's thesis*. [in Russian].

7. Savchyn, M. V. (2013) Konstytutsionalizm i pryroda konstytutsii: teoriia i praktyka realizatsii. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

8. Sambor, N. (2018) Sravnitelno-pravovoe issledovanie osushchestvleniia prava na svobodu mirnykh sobranii vo Frantsii, Germanii i Azerbaydzhanе. *Baltiiskii yuridicheskii zhurnal – Baltic law journal*, 4(51), 86-94. [in Russian].

9. Sambor, N. A. (2018) Osushchestvlenie prava na svobodu mirnykh sobranii: komparativnoe issledovanie. *Integratsiia Azerbaydzhanskoi Respubliki v mezhdunarodnoe soobshchestvo i sovremennye tendentsii razvitiia yuridicheskoi nauki v postroenii pravovogo gosudarstva. (14 dekabrya 2018 goda): materialy Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsii, posviashchennoi 90-letniiu yubileiu yurydycheskogo fakulteta Bakinskogo gosudarstvennogo universyteta (14 dekabrya 2018 goda) – Integration of the Republic of Azerbaijan into the international community and current trends in the development of jurisprudence in building*

the rule of law: materials of the International scientific-practical conference dedicated to the 90th anniversary of the Faculty of Law of Baku State University. Baku, «Baki Universiteti Nəşriyyatı». [in Russian].

10. Sambor, N. A. (2019) Pravo na svobodu mirnykh sobranii v konstitutsionnykh normakh gosudarstv mira. Pravo. Ekonomika. Psikhologiya. *Nauchno-prakticheskiy zhurnal – Law. Economy. Psychology. Scientific and practical journal*, 2, 15-22. [in Russian].

11. U Kyrgyzstani masovi protesty: povidomliaiut pro maizhe 600 poterpilykh i odnoho zahybloho. N. p. N. d. URL:<https://www.5.ua/svit/u-kyrgyzstani-masovi-protesty-povidomliaiut-pro-maizhe-600-poterpilykh-i-odnoho-zahybloho-225811.htm>. [in Ukrainian].

12. Protesty v Khabarovskomu krai Rosii: chysla, reaktsii, provokatsii, ukraïnskyi faktor. N. p. N. d. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/rosija-xabarovskyj-kraj-protesty/30755731.html>. [in Ukrainian].

13. O mirnykh sobraniakh: zakon Kyrgyzskoi Respubliki ot 23 maia 2012 goda. (2012) N. p. URL:<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203664?cl=ru-ru>. [in Russian].

14. O poryadke organizatsii i provedeniia mirnykh sobranii, mitingov, shestvi, piketov i demonstratsii v Respublike Kazakhstan: zakon Respubliki Kazakhstan ot 17 marta 1995 goda. (1995) URL:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002126>. [in Russian].

15. O sobraniakh: Zakon Respubliki Moldova ot 22 fevralia 2008 goda. (2008) URL:<http://lex.justice.md/ru/327693/>. [in Russian].

16. O sobraniakh, mitingakh, demonstratsiakh, shestviakh i piketirovaniyakh: federalnyi zakon Rossiiskoi Federatsii ot 19 iyunia 2004 goda. (2004) N. p. URL:<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?searchres=&bpas=cd0000&a3=&a3type=1&a3value=&a6=&a6type=1&a6value=&a15=&a15type=1&a15value=&a7type=1&a7from=&a7to=&a7date=&a8=&a8type=1&a1=%EC%E8%F2%E8%ED%E3&a0=&a16=&a16type=1&a16value=&a17=&a17type=1&a17value=&a4=&a4type=1&a4value=&a23=&a23type=1&a23value=&textpres=&sort=7&ex=32&cy=8>. [in Russian].

17. O massovykh meropriyatiakh v Respublike Belarus: zakon Respubliki Belarus ot 30 dekabria 1997 goda. (1997) N. p. URL:http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_massovykh_meropriyatiyah/download.htm. [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2020

Самбор Н. А.,

кандидат юридических наук,

начальник сектора мониторинга

Прилуцкого отдела полиции Главного управления

Национальной полиции в Черниговской области

(г. Чернигов - г. Прилуки, Украина)

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНЫХ СОБРАНИЙ: КОМПАРАТИВНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В РАМКАХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМ СТРАН ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье исследуются особенности правового регулирования осуществления права на свободу мирных собраний в странах постсоветского региона в рамках Евразийского правового пространства. Основное внимание сосредоточено на особенностях юридической техники в формулировке норм позитивного права национальных правовых систем Белоруссии, Молдовы, Российской Федерации, Казахстана и Кыргызстана и формализации прав и обязанностей субъектов осуществления права на свободу мирных собраний и полномочий субъектов властных полномочий, в частности их положительных и отрицательных обязательств, направленных на создание условий свободы осуществления права на

мирные собрания. С использованием сравнительно-правового метода проанализирована эффективность законодательных норм в обеспечении осуществления права на свободу мирных собраний, вопросам правового регулирования заблаговременного оповещения об осуществлении права на свободу мирных собраний, а также особенности законодательных норм, которые отражают политико-правовую волю уполномоченных субъектов по созданию условий осуществления права на свободу мирных собраний. Не оставлено без внимания и применения имеющихся норм позитивного права указанных государств для обеспечения эффективного регулирования общественных отношений по осуществлению права на свободу мирных собраний, по результатам чего сделан вывод о том, что существование специальных законодательных актов не всегда является эффективным средством обеспечения осуществления права на свободу мирных собраний, подтверждается реальными событиями, которые имели место в правительстве исследованных стран, во время которых грубо нарушалось право на свободу мирных собраний.

Ключевые слова: право на свободу мирных собраний, национальная правовая система, постсоветское пространство, сравнительно-правовое исследование.

Sambor M.,

Ph. D. in Law, Head of the Monitoring Department
of the Pryluky Police Department the Main Directorate
of the National Police in Chernihiv Oblast
(Chernihiv - Pryluky, Ukraine)

THE RIGHT TO FREEDOM OF PEACEFUL ASSEMBLY: A COMPARATIVE STUDY WITHIN THE NATIONAL LEGAL SYSTEMS OF THE POST-SOVIET COUNTRIES

The article examines the features of the legal regulation of the exercise of the right to freedom of peaceful assembly in the countries of the post-Soviet region within the Eurasian legal space. The main attention is focused on the peculiarities of legal techniques in formulating the norms of positive law of the national legal systems of Belarus, Moldova, the Russian Federation, Kazakhstan and Kyrgyzstan and formalizing the rights and obligations of subjects of exercising the right to freedom of peaceful assembly and powers. their positive and negative commitments aimed at creating conditions for the freedom to exercise the right to peaceful assembly. Using the comparative legal method, the effectiveness of legislative norms in ensuring the exercise of the right to freedom of peaceful assembly, issues of legal regulation of early notification of the exercise of the right to freedom of peaceful assembly, as well as features of legislative norms that reflect the political and legal will of authorized conditions for exercising the right to freedom of peaceful assembly. The application of the existing norms of positive law of these states to ensure effective regulation of public relations for the exercise of the right to freedom of peaceful assembly has not been overlooked, as a result of which it is concluded that the existence of special legislation is not always an effective means of guaranteeing meetings, as evidenced by the real events that took place in the governments of the countries under study, during which the right to freedom of peaceful assembly was grossly violated.

Keywords: right to freedom of peaceful assembly, national legal system, post-Soviet space, comparative legal research.